

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ДМИТРА МОТОРНОГО
ФАКУЛЬТЕТ АГРОТЕХНОЛОГІЙ ТА ЕКОЛОГІЇ
КАФЕДРА ГЕОЕКОЛОГІЇ І ЗЕМЛЕУСТРОЮ

«Допущено до захисту» протокол засідання кафедри ГЕЗ
№ 11 від «23» червня 2023 року
В.о. зав. кафедрою ГЕЗ
к.с.-г.н, ст.викладач _____Максим ГАНЧУК

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

СВО «Бакалавр»
за освітньо-професійною програмою «Геодезія та землеустрій» зі
спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій»
(освітній ступень, ОПП, спеціальність)
на тему: **Аналіз сучасного стану та ефективність використання земельних**
ресурсів в умовах Степу України.

25 ГЗ Д 019 000000 ПЗ

Виконав: студент 21 сГЗ групи

Юрін В.В.
(прізвище та ініціали)

Консультант з ОП: к.т.н., доцент Михайло ЗОРЯ

Керівник: д.т.н., професор Віктор СИДОРЕНКО

Нормоконтроль к.т.н., доцент Ольга МАЗИКІНА
(науковий ступінь, (підпис) (прізвище та ініціали)
вчене звання)

Запоріжжя – 2023 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ДМИТРА МОТОРНОГО

Інститут або факультет агротехнологій та екології
Кафедра геоекології і землеустрою
(назва кафедри)

Ступінь вищої освіти Бакалавр
Галузь знань 19 «Архітектура та будівництво»
(шифр і назва)

Спеціальність 193 «Геодезія та землеустрій»
(шифр і назва)

Освітня програма «Геодезія та землеустрій»
(назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. зав. кафедри ГЕЗ

к.с.-г.н., ст. викладач Максим ГАНЧУК
(підпис) (ініціали та прізвище)

«04» квітня 2023 р

ЗАВДАННЯ
ДО ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

студент Юрін Влад Валентинович
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи **Аналіз сучасного стану та ефективність використання земельних ресурсів в умовах Степу України**

керівник роботи д.т.н., професор Сидоренко Віктор Дмитрович
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

затверджені наказом Ректора університету від «03» квітня 2023 р. № 105/1-С

2. Строк подання студентом роботи « 19 » червня 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи: Закони України «Про землеустрій», «Про державний земельний кадастр», «Про місцеве самоврядування в Україні», Земельний кодекс України, Постанови Кабінету Міністрів, чинні нормативні акти та інструкції, матеріали Держгеокадастру, Головного управління статистики, науково-періодична література з теми дослідження.

4. Перелік питань, які потрібно розробити: охарактеризувати основні характеристики земельних ресурсів України та їх призначення; дослідити стратегічні підходи до обліку земельних ресурсів; проаналізувати облік земельних

ресурсів у степовій частині України; дослідити загальні вимоги до організації і безпечного ведення польових робіт.

5. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав (дата)	завдання прийняв
Розділ 4 Охорона праці	Михайло ЗОРЯ, к.т.н., доцент, завідувач кафедри цивільної безпеки	04.04.2023	04.04.2023

6. Дата видачі завдання

04.04.2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи (місяць)	Відмітка керівника про виконання (засвідчується підписом)
Розділ 1. Структура та основні характеристики земельних ресурсів України	Березень	Виконано
Розділ 2. Система правових заходів та аналіз земельних ресурсів в умовах степу України	Квітень	Виконано
Розділ 3. Досвід ЄС в управлінні земельними ресурсами	Квітень	Виконано
Розділ 4. Охорона праці	Травень	Виконано
Висновки	Травень	Виконано

Студентка

Керівник роботи

(підпис)

В.В. Юрін

(ініціали та прізвище)

В.Д. Сидоренко

(ініціали та прізвище)

АНОТАЦІЯ

Юрін В.В. Аналіз сучасного стану та ефективність використання земельних ресурсів в умовах Степу України. – Кваліфікаційна робота. Кафедра геоecології і землеустрою. – Запоріжжя, Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного, 2023.

Текст викладений на 58 сторінках, містить 4 розділи, 9 рисунків, 25 літературних джерел.

Мета роботи: на основі теоретичних та практичних досліджень сформулювати рекомендації щодо удосконалення управління земельними ресурсами степової зони України.

Степова зона України має свою плідючу основу, що створює сприятливі умови для розвитку сільськогосподарського сектору, включаючи вирощування різних злакових культур (пшениця, ячмінь, кукурудза), олійні (соняшник), буряки та інші. Однак неефективне використання земельних ресурсів, недостатня механізація та застарілі методи обробітку землі можуть обмежувати потенціал степової зони. Необхідно вдосконалити агротехнології, впроваджувати сучасні методи інтенсивного землеробства та сприяти розвитку сільськогосподарських кооперативів.

Степова зона України є вразливою щодо екологічних проблем, таких як ерозія обґрунтувань, зниження плідороддя, деградація степових екосистем, забруднення водних ресурсів та інші. Недбале використання земельних ресурсів може призвести до втрати біорізноманітності та зниження природних ресурсів. Для збування степової екосистеми необхідно впроваджувати екологічно чисті методи землеробства, проводити лісонасадження для запобігання ерозії, проводити контроль за використанням хімічних речовин у сільському господарстві та сприяти створенню природно-заповідних територій.

Ключові слова: землеустрій, населений пункт, геоінформаційні системи, визначення меж, громада.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 СТРУКТУРА ТА ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ.....	7
1.1 Земельні ресурси, як об'єкт господарського використання.....	7
1.2 Державний облік та класифікація земельних ресурсів.....	12
РОЗДІЛ 2 СИСТЕМА ПРАВОВИХ ЗАХОДІВ ТА АНАЛІЗ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ СТЕПУ УКРАЇНИ.....	17
2.1 Система правових заходів щодо охорони земельних ресурсів.....	17
2.2. Аналіз сучасного стану використання земельних ресурсів степової зони України.....	20
РОЗДІЛ 3. ДОСВІД ЄС В УПРАВЛІННІ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ...	28
3.1. Стратегічні підходи до управління земельними ресурсами.....	28
3.2. Рекомендації щодо вдосконалення системи управління земельними ресурсами в Україні.....	30
РОЗДІЛ 4 ОХОРОНА ПРАЦІ.....	33
4.1. Техніка безпеки при польових роботах.....	33
4.2. Заходи з охорони праці під час обробітку зернових культур.....	34
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	41

ВСТУП

Актуальність дослідження. Аналіз сучасного стану та ефективності використання земельних ресурсів в умовах степу України вимагає комплексного підходу та врахування різних аспектів, таких як сільське господарство, екологія, енергетика та інфраструктура.

Степова зона України має свою плідючу основу, що створює сприятливі умови для розвитку сільськогосподарського сектору, включаючи вирощування різних злакових культур (пшениця, ячмінь, кукурудза), олійні (соняшник), буряки та інші. Однак неефективне використання земельних ресурсів, недостатня механізація та застарілі методи обробітку землі можуть обмежувати потенціал степової зони. Необхідно вдосконалити агротехнології, впроваджувати сучасні методи інтенсивного землеробства та сприяти розвитку сільськогосподарських кооперативів.

Степова зона України є вразливою щодо екологічних проблем, таких як ерозія обґрунтувань, зниження плодороддя, деградація степових екосистем, забруднення водних ресурсів та інші. Недбале використання земельних ресурсів може призвести до втрати біорізноманітності та зниження природних ресурсів. Для збування степової екосистеми необхідно впроваджувати екологічно чисті методи землеробства, проводити лісонасадження для запобігання ерозії, проводити контроль за використанням хімічних речовин у сільському господарстві та сприяти створенню природно-заповідних територій.

Мета роботи: на основі теоретичних та практичних досліджень сформулювати рекомендації щодо удосконалення управління земельними ресурсами степової зони України.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання:

- охарактеризувати основні характеристики земельних ресурсів України та їх призначення;
- дослідити стратегічні підходи до обліку земельних ресурсів;
- проаналізувати облік земельних ресурсів у степовій частині України;

– дослідити загальні вимоги до організації і безпечного ведення польових робіт

Об'єктом дослідження є земельні ресурси степової зони України.

Предметом дослідження є управління земельними ресурсами степової зони України.

Структура роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаної літератури з 25 джерел. Дипломна робота написана на 40 сторінках основного тексту

РОЗДІЛ 1 СТРУКТУРА ТА ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

1.1 Земельні ресурси, як об'єкт господарського використання

Поняття "земельні ресурси" немає широкого застосування в науковій літературі, більш того, поняття "земля" та "земельні ресурси" використовуються науковцями як синоніми. Однак, ці поняття не доречно вживати як синоніми, адже землі неоднакова за природними якостями і господарським використанням, ба більше не всі землі залучаються у виробництво. Тому, з точки зору бухгалтерського обліку варто обмежитись поняттям "земельні ресурси" – землі, які використовуються у суспільному виробництві [1]. Вченими встановлено, що поняття "земля" ("земельні ресурси") не є тотожним поняттю "природний ресурс". Земля (земельні ресурси) – це один з різновидів природних ресурсів. Незважаючи на те, що серед науковців немає єдиної думки щодо трактування дефініції "земля", більшість з них виділяють три головні ознаки в інтерпретації її змісту: за першою землю розглядають з точки зору основного фактору та засобу виробництва в сільському та лісовому господарстві, за другою – як особливий вид природних ресурсів та за третьою – як просторовий базис для промислових підприємств [2].

Земельні ресурси – це природні ресурси, що використовують для сільського та лісового господарства, будівництва, розвитку міст та інфраструктури, енергетики, туризму та інших цілей. Земельні ресурси є об'єктом господарського використання, після чого вони є основою для розвитку економіки і суспільства в цілому.

Земельні ресурси можуть бути власністю держави, місцевих органів влади, приватних осіб або колективних власників. Використання земельних ресурсів регулюється законодавством, яке встановлює правила надання земельних ділянок у власність або оренду, порядок землекористування, вимоги до охорони обґрунтувань, водних ресурсів та інші правила [8].

Правильне господарське використання земельних ресурсів є ефективним для забезпечення стійкого розвитку економіки та забезпечення екологічної безпеки. Оскільки земельні ресурси є обмеженими, необхідно забезпечити раціональне використання, щоб зберегти їх природних ресурсів та збалансований розвиток різних галузей економіки.

Під час дослідження земельного законодавства встановлено, що нормативно правові акти також оперують різними категоріями (земля, земельні ресурси, земельна ділянка). На законодавчому рівні відсутнє єдине трактування цих дефініцій. За результатами аналізу земельного законодавства встановлено, що в досліджених нормативно правових актах використовуються терміни "земля" та "земельна ділянка", і лише в Законі України "Про охорону земель" наведено визначення "земельних ресурсів". Проте доречно зауважити, що дефініція "земля" в законодавстві використовується у декількох значеннях: як національне багатство, як земна поверхня, як основний засіб виробництва, як просторовий базис та як синонім до терміну "земельна ділянка" [2, 8].

Отже, на підставі вищенаведеного можемо зробити висновок, що "земля" — це множина земельних ділянок, і, що терміни "земельна ділянка" та "земля" співвідносяться як частина та ціле. Також важливо наголосити, що земельній ділянці притаманні всі характеристики землі. Проте єдина відмінність земельної ділянки від землі – це усталені межі та визначене місце розташування земельної ділянки. Тобто це означає, що земельна ділянка належить до більш ширшого поняття "земля", яка здатна ділитися на частини (ділянки). Однак варто акцентувати увагу, що в законодавстві у деяких випадках поняття "земля" вживається як синонім до поняття "земельна ділянка". Так, використовуються такі поняття як "оренда землі" (замість "оренда земельної ділянки"), "купівля продаж землі" (замість "купівля продаж земельної ділянки"), "оцінка землі" (замість "оцінка земельної ділянки").

Слід зазначити, що згідно з КУ, ЗКУ, ЦКУ земля – це основне національне багатство нашої держави. Однак, таке законодавче трактування "землі" не можна розглядати як її визначення, оскільки воно не розкриває сутності цієї дефініції і вказує лише на те, що певний об'єкт є національним багатством держави.

Аналогічним чином можна надати визначення іншим природним ресурсам, наприклад, надрам або водам України. Землі сільськогосподарського призначення – це земельні ділянки, призначені для сільського господарства та інших пов'язаних з ним діяльностей, як таких тваринництво, рибальство, лісове господарство та інші. Землі сільськогосподарського призначення є корисним ресурсом для забезпечення продовольчої безпеки країни та сталого розвитку сільського господарства [14, 15].

Відповідно до пп. 14.1.76 ПКУ, ст. 22 ЗКУ [14] землі сільськогосподарського призначення – землі, надані для виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення сільськогосподарської науково дослідної та навчальної діяльності, розміщення відповідної виробничої інфраструктури, у тому числі інфраструктури оптових ринків сільськогосподарської продукції, або призначені для цих цілей. В "Класифікації видів цільового призначення земель" [1], зазначено, що до земель сільськогосподарського призначення також належать землі, надані для діяльності у сфері надання послуг у сільському господарстві. Відповідно до п. 14.1.233 ПКУ, п. 2 ст. 22 ЗКУ сільськогосподарські угіддя – це рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища та перелоги.

Для глибшого розуміння поняття "сільськогосподарські угіддя" необхідно дослідити сутність термінів, які формують цей вид угідь. Рілля – це земельні ділянки, які систематично обробляються та використовуються під посіви сільськогосподарських культур, включаючи посіви багаторічних трав, а також чисті пари [15, 16], площі парників, оранжерей, теплиць. До ділянок ріллі не належать сіножаті та пасовища, що розорані з метою їх докорінного поліпшення і використовуються постійно під трав'яними кормовими культурами для сінокосіння та випасання худоби, а також міжряддя садів, які використовуються під посіви [14, 16]. Перелоги – сільськогосподарське угіддя, яке раніше орали, а згодом більше року, починаючи з осені, не використовували для посіву сільськогосподарських культур і не готуються під пар [14].

Сільськогосподарське угіддя є основою сільського господарства і забезпечує виробництво продуктів харчування і сировини для харчової промисловості. Вони

можуть бути використані для вирощування зернових культур, овочів, фруктів, ярих культур, силосування кормів для худоби та інших аграрних цілей.

Сільськогосподарські угіддя грають важливу роль у забезпеченні продовольства для населення, підтримці сільського розвитку та економіки країни, а також у збереженні природних ресурсів і біорізноманітті. Однак їх ефективне використання потребує раціонального планування, врахування екологічних аспектів і впровадження сталого сільськогосподарського управління.

Рілля — це земельні ділянки, які систематично обробляються та використовуються під посіви сільськогосподарських культур, включаючи посіви багаторічних трав, а також чисті пари, площі парників, оранжерей, теплиць [14].

Рілля - це оброблена земельна ділянка в аграрному секторі, яка використовується для посіву різних видів сільськогосподарських культур, зокрема зернових, олійних, бобових, технічних та інших рослин. Рілля може бути використане для посіву різних культур у залежності від кліматичних умов, типу ґрунту, попиту на ринку та інших факторів. Найпоширенішими культурами, вирощуваними на ріллі, є пшениця, кукурудза, рис, ячмінь, соя, соняшник, картопля, цукровий буряк та інші.

Останнім часом також набуває популярності поняття "екологічна рілля". Це означає використання екологічних принципів та методів органічного землеробства на ріллі. У таких системах використовують природні добрива, враховуються принципи біологічного рівноваги, забороняється використання хімічних пестицидів та генетично модифікованих організмів. Екологічне рілля сприяє збереженню природних ресурсів, покращенню якості продукції та задоволенню попиту на органічні продукти. Загалом, рілля є частиною сільського господарства, яка дозволяє задовольняти потреби населення у продуктах харчування.

Багаторічні насадження – сільськогосподарське угіддя, яке використовується під штучно створеними деревними, чагарниковими або трав'янистими багаторічними насадженнями, призначеними для отримання врожаю [17]. До цих земель належать також насадження ефіроолійних культур, винограду, хмелю, розсадники (за винятком лісових), землі під чагарниковою рослинністю, яку

виросують для реалізації квітів (троянд, жасмину тощо) [14]. Сіножаті – сільськогосподарське угіддя, яке систематично використовується для сінокосіння, рівномірно вкрите деревною та чагарниковою рослинністю на площі до 20 % ділянки [17].

Землі водного фонду – землі, зайняті морями, річками, озерами, водосховищами, іншими водними об'єктами, болотами, а також островами, не зайнятими лісами; прибережними захисними смугами вздовж морів, річок і навколо водойм, крім земель, зайнятих лісами; гідротехнічними, іншими водогосподарськими спорудами та каналами, а також землі, виділені під смуги відведення для них [13, 14] землі зайняті береговими смугами водних шляхів, штучно створеними земельними ділянками в межах акваторій морських портів) [14].

Перелого – це інша назва для сільськогосподарських угідь, які використовують для пасовищного скотарства. Вони є частиною землі, придатної для випасання худоби, зокрема великої рогатої худоби, овець, кіз та інших тварин. Перелого включають в себе пасовища, де тварини випасають на відкритих зелених ділянках, фактично покритих травою або іншою рослинністю.

Земельні ресурси є одним із залишків об'єктів господарського використання людиною. Вони включають у себе всю земельну площу, яка може бути використана для різних цілей. Земля використовується для забезпечення різноманітних господарських потреб, таких як сільське господарство, промисловість, будівництво, житлове будівництво, транспортні системи та інфраструктура, туризм, охорона довкілля та багато іншого.

Власники земельних ресурсів можуть бути різними суб'єктами, включаючи приватних осіб, корпорації, урядові органи та інші організації. Кожен суб'єкт має певні права та обов'язки щодо використання землі відповідно до законодавства країни, в якому він знаходиться. Важливим аспектом використання земельних ресурсів є їх ефективне управління, щоб забезпечити стале розвиток та збереження природних ресурсів. Це може включати регулювання використання землі, зонування, розробку планів ландшафтного планування та охоронних заходів для збереження біорізноманітності та запобігання негативному впливу на довкілля.

Без господарського використання, земельні ресурси мають також важливу соціальну та культурну цінність. Вони можуть бути пов'язані з історичними, релігійними та культурними значеннями, а також використовуватися для відпочинку, рекреації та інших суспільних потреб [14].

Земельні ресурси є одним із найважливіших природних ресурсів і виступають основою для здійснення різноманітних видів господарської діяльності. Вони використовуються для виробництва продовольства, розміщення промислових об'єктів, будівництва, а також мають значення для екологічного балансу та збереження природного середовища. Як об'єкт господарського використання, земельні ресурси мають кілька ключових аспектів.

1. Сільськогосподарське використання

- **Опис:** Основне використання земельних ресурсів у сільському господарстві полягає у вирощуванні сільськогосподарських культур (рілля) і розведенні худоби (пасовища). Сільськогосподарські угіддя забезпечують продовольство для населення та сировину для промисловості.

2. Промислове використання

- **Опис:** Землі використовуються для розміщення промислових підприємств, фабрик, заводів та інших виробничих об'єктів. Це включає території, відведені для видобутку корисних копалин, будівництва виробничих споруд і складів.

3. Будівельне використання

- **Опис:** Земельні ділянки використовуються для житлового та комерційного будівництва, включаючи будівництво багатоповерхових будинків, офісних центрів, торгових центрів та інших об'єктів інфраструктури.

4. Транспортне використання

- **Опис:** Землі використовуються для розвитку транспортної інфраструктури, включаючи дороги, залізниці, аеропорти, порти тощо. Це сприяє розвитку економіки, забезпечуючи логістичні зв'язки між регіонами.

5. Лісове господарство

- **Опис:** Лісові землі є джерелом деревини та інших лісових ресурсів. Вони також відіграють важливу роль у збереженні екосистем, забезпеченні рекреаційних можливостей і збереженні біорізноманіття.

6. Рекреаційне та оздоровче використання

- **Опис:** Земельні ділянки використовуються для створення рекреаційних зон, таких як парки, курорти, національні парки, заповідники, спортивні комплекси. Вони сприяють поліпшенню здоров'я населення та розвитку туризму.

7. Екологічне та природоохоронне використання

- **Опис:** Частина земельних ресурсів використовується для збереження природних екосистем, водних ресурсів, флори і фауни. Це включає природоохоронні території, де здійснюються заходи з охорони навколишнього середовища.

8. Землі під водними об'єктами

- **Опис:** Землі під водними об'єктами, такими як річки, озера, моря, використовуються для рибальства, аквакультури, водного транспорту та інших видів діяльності.

9. Управління та регулювання земельними ресурсами

- **Опис:** Ефективне управління земельними ресурсами включає планування їх використання, контроль за дотриманням законодавчих норм, облік земель, оцінку їх якості та вартості, а також регулювання ринку землі.

Земельні ресурси є важливим економічним активом і основою для різноманітних видів господарської діяльності. Раціональне та ефективне використання земельних ресурсів є ключовим для сталого розвитку економіки, забезпечення продовольчої безпеки, збереження природного середовища та підтримання екологічного балансу. Управління земельними ресурсами потребує врахування економічних, соціальних і екологічних аспектів для забезпечення збалансованого використання землі на довгострокову перспективу.

1.2 Державний облік та класифікація земельних ресурсів

Законодавство України передбачає, що землі сільськогосподарського призначення можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності. Держава регулює землекористування на сільськогосподарського призначення та контролює додержання земельного законодавства.

Одним із важливих завдань управління землями сільськогосподарського призначення є забезпечення їх ефективного використання та збереження родючості. Для цього в Україні встановлені правила сівозміни посівів, використання органічних та мінеральних добрив, застосування агротехніки, що дозволяє підвищити врожайність та зберегти родючість.

Варто відмітити, що в основних нормативно правових актах, які регулюють облік в Україні – Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку – відсутнє визначення сутності дефініцій "земля", "земельні ресурси". Більш того, важливо зауважити, що ні в Законі, ні в П(С)БО не зустрічається посилання на поняття "земельні ресурси". Лише використовується поняття "земельна ділянка". Більш того земельні ділянки визнано об'єктом обліку. Так, земельні ділянки, на які підприємство має право власності, та які утримує з метою використання у процесі виробництва, визнаються в бухгалтерському обліку основними засобами [21].

П(С)БО 8 "Нематеріальні активи" закріплює право користування природними ресурсами, земельною ділянкою та право на оренду земельної ділянки. Тобто можемо стверджувати, що і відповідно до вимог П(С)БО 8 об'єктом обліку є право користування земельною ділянкою, а не земельними ресурсами як різновидом природних ресурсів. Визнання об'єктом обліку конкретних земельних ділянок, а не земель чи земельних ресурсів обумовлено наступним твердженням. Відповідно до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" [20] та НП(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" [21] активи – це ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до отримання економічних вигод у майбутньому. Тобто одним з основних критеріїв визнання об'єкта активом, є контроль над ним, оскільки показує, що конкретне підприємство використовує об'єкт для задоволення власних

інтересів. Зазначений критерій тісно пов'язаний з правами на землю. Зокрема це право власності та право користування землею. Але оскільки земля в своєму природному стані не має меж, то для набуття права на землю, необхідно поділити її на окремі земельні ділянки.

Отже, виходячи з вищевикладеного можемо зробити висновок, що одиницею обліку земельних ресурсів є окрема земельна ділянка певного виду, площі, якості, вартості. А поняття "земельні ресурси" за змістом є ширшим за поняття "земельна ділянка" і включає всі земельні ділянки, які використовуються суб'єктом господарювання незалежно від способу їх залучення в господарську діяльність.

Зважаючи на факт, що діяльність сільськогосподарських підприємств неможлива без наявності та використання земельних ресурсів, доречно опрацювати на предмет уточнення їх класифікацію шляхом виокремлення певних класифікаційних ознак. Так у нормативно правових актах передбачено класифікацію земель лише за цільовим призначенням. Зокрема це землі сільськогосподарського призначення; землі житлової та громадської забудови; землі природно заповідного та іншого природоохоронного призначення; землі оздоровчого призначення; землі рекреаційного призначення; землі історико-культурного призначення; землі лісогосподарського призначення; землі водного фонду; землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення [22, ст. 19, 21].

Рис 1.1. Загальна характеристика земельних ресурсів

В нормативно правових актах передбачено класифікацію земель лише за цільовим призначенням:

– Сільськогосподарські землі. Це землі, призначені для сільськогосподарського виробництва, такі як поля, сади, сінокоси, сховища та інші землі, які використовують для вирощування рослин або розведення тварин;

- Промислові землі. Ці землі використовуються для розміщення промислових підприємств, заводів, фабрик, складських приміщень та іншої інфраструктури, пов'язаної з виробничою діяльністю;
- Житлові землі.; Житлові землі призначені для будівництва та розміщення житлових будинків, квартир, житлових комплексів та інших житлових об'єктів;
- Комерційні землі. Комерційні землі призначені для комерційних підприємств, торгових центрів, ресторанів, готелів, офісних приміщень та інших комерційних споруд. Ці землі використовують для здійснення комерційної діяльності та надання послуг;
- Рекреаційні та туристичні землі: Ці землі використовуються для організації рекреаційних та туристичних заходів. Вони можуть включати парки, сади, зони відпочинку, туристичні комплекси, кемпінги, пляжі, гірськолижні курорти та інші об'єкти, призначені для відпочинку, розваг та туристичних подорожей;
- Спеціальні природоохоронні території: Сюди входять національні парки, заповідники, біосферні резервати та інші об'єкти природно-заповідного фонду. Вони мають особливе значення для біорізноманіття, збереження екосистем, охорони рідкісних та вразливих видів рослин і тварин, а також для наукових досліджень та екологічної освіти та інші [20, 21].

Однак така класифікаційна ознака не враховує потреб бухгалтерського обліку, а отже, перешкоджає достовірному відображенню операцій з використання земельних ресурсів на рахунках бухгалтерського обліку. Тому виникає необхідність уточнення класифікаційних ознак для того, щоб користувачі оперували повною, правдивою інформацією про стан, якість, вартісну оцінку земельних ресурсів. Для цілей бухгалтерського обліку земельних ресурсів саме в сільськогосподарських підприємствах за доцільне виокремити лише три такі класифікаційні ознаки: за видами, за якістю та за способом залучення.

В "Класифікації видів цільового призначення земель" [23], зазначено, що до земель сільськогосподарського призначення також належать землі, надані для діяльності у сфері надання послуг у сільському господарстві.

Нормами пп. 14.1.77 ПКУ закріплено, що землі сільськогосподарського призначення для цілей глави 1 "Спрощена система оподаткування, обліку та звітності" розділу XIV "Спеціальні податкові режими" — це землі, надані для виробництва сільськогосподарської продукції. Згідно з нормами ПКУ до земель сільськогосподарського призначення належать сільськогосподарські та несільськогосподарські угіддя [17].

Власні земельні ділянки сільськогосподарські підприємства обліковують на рахунку 10 "Основні засоби" субрахунку 101 "Земельні ділянки". Водночас земельні ділянки, взяті в оренду, обліковують поза балансом, на рахунку 01 "Орендовані необоротні активами" субрахунку 011 "Земельні ділянки". Враховуючи те, що суб'єкти господарювання аграрної сфери переважну частину сільськогосподарських угідь орендують у фізичних та юридичних осіб, питання облікового забезпечення якісних параметрів земельних ділянок при одержанні їх в оренду, під час використання та при поверненні після закінчення терміну оренди набувають важливого значення [22].

Державний облік та класифікація земельних ресурсів є важливими складовими управління земельними ресурсами. Вони включають в себе систематизацію інформації про земельні ділянки, їх характеристики, правовий статус і категорії, а також ведення кадастрової документації.

1. Державний облік земель

Державний облік земель здійснюється з метою отримання повної та достовірної інформації про всі земельні ресурси країни. Він включає:

а) Кадастровий облік

- **Опис:** Внесення інформації про земельні ділянки до Державного земельного кадастру. Кадастровий облік включає реєстрацію меж земельних ділянок, їх площі, прав власності, цільового призначення, видів використання і інших характеристик.

b) Реєстрація прав на землю

- **Опис:** Державна реєстрація прав власності та інших речових прав на земельні ділянки, а також обмежень і обтяжень цих прав. Це забезпечує правову захищеність власників і користувачів земельних ділянок.

c) Оцінка земель

- **Опис:** Проведення нормативної та експертної грошової оцінки земельних ділянок для визначення їх вартості, що використовується для оподаткування, визначення орендної плати та інших цілей.

2. Класифікація земельних ресурсів

Класифікація земельних ресурсів проводиться з метою упорядкування та управління земельними ділянками відповідно до їх основних характеристик і цільового призначення.

a) Класифікація за цільовим призначенням

- **Опис:** Згідно з законодавством, земельні ресурси поділяються на певні категорії залежно від їх основного призначення, включаючи сільськогосподарські землі, землі житлової та громадської забудови, промисловості, транспорту, зв'язку, оборони, лісового і водного фонду, землі природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

b) Класифікація за видами використання

- **Опис:** Включає поділ земель на види використання, такі як рілля, пасовища, сіножаті, багаторічні насадження, забудовані території, ліси, водоймища тощо.

c) Класифікація за природними і господарськими ознаками

- **Опис:** Враховує природні умови (грунти, рельєф, кліматичні умови) і економічні фактори (економічна оцінка, ринкова вартість).

d) Класифікація за власністю

- **Опис:** Земельні ділянки можуть бути в державній, комунальній або приватній власності.

3. Законодавча база

Державний облік та класифікація земельних ресурсів регулюються законодавством, яке визначає порядок реєстрації земельних ділянок, ведення кадастрового обліку, оцінки земель та інші аспекти управління земельними ресурсами. Основними нормативно-правовими актами є Земельний кодекс, Закон про Державний земельний кадастр та інші законодавчі акти, що регулюють земельні відносини.

Державний облік і класифікація земельних ресурсів є основою для ефективного управління землею, забезпечуючи систематизацію та доступ до інформації про земельні ресурси. Вони сприяють захисту прав власників і користувачів земель, плануванню використання територій, а також забезпечують правову основу для ринку земель.

РОЗДІЛ 2 СИСТЕМА ПРАВОВИХ ЗАХОДІВ ТА АНАЛІЗ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ СТЕПУ УКРАЇНИ

2.1 Система правових заходів щодо охорони земельних ресурсів

Система правових заходів охорони земельних ресурсів складається з наступних елементів:

- **Законодавство про землю.** Це набір законів і правил, що регулюють власність, використання та охорону землі. Законодавство може встановлювати права та обов'язки власників землі, процедури отримання дозволів на використання землі, заборони та обмеження щодо зміни призначення земельних ділянок, санкції за порушення законодавства тощо.
- **Планування землекористування.** Уряди розробляють плани містобудування та землекористування, які визначаються загальними принципами та стратегіями використання землі на території країни або регіону. Ці плани встановлюють правила і обмеження щодо розміщення будівель, інфраструктури, зон відпочинку та охорони природних резерватів.
- **Регулювання використання земельних ресурсів.** Цей аспект включає в себе нормативні акти, що контролюють способи використання землі та природних ресурсів на ній. Наприклад, це можуть бути правила щодо екологічно безпечного землекористування, управління природними резерватами, заборони на вирубку лісу або забруднення землі хімічними речовинами.
- **Механізми контролю та звітності.** Для ефективної охорони земельних ресурсів важливо мати механізми контролю за дотриманням правил і законодавства. Це може включати проведення інспекцій, введення адміністративних санкцій за порушення, встановлення системи звітності та моніторингу стану земельних ресурсів.
- Система правових заходів щодо охорони земельних ресурсів може включати різноманітні нормативно-правові акти, політику та програми, спрямовані на збереження, використання та відновлення земельних ресурсів [2, 14, 22].

Зміст охорони земель полягає в:

- обґрунтуванні і забезпеченні раціонального землекористування;
- захисті сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників від необґрунтованого їх вилучення для інших потреб;
- захисті земель від ерозії, селів, підтоплення, заболочення, вторинного засолення, пересушення, ущільнення, забруднення відходами виробництва, хімічними та радіоактивними речовинами та від інших несприятливих природних і техногенних процесів;
- збереженні природних угідь;
- попередженні погіршення естетичного стану та екологічної ролі антропогенних ландшафтів;
- консервації деградованих і малопродуктивних сільськогосподарських угідь. Забезпечення раціонального використання та охорони земель є одним з основоположних принципів Земельного кодексу [2].

Деградація ґрунтів водною ерозією призводить, головним чином, до зменшення потужності ґрунтового профілю та зниження родючості ґрунтів. Руйнівною дією водної ерозії є також: деформація рельєфу, порушення водного стану, знищення рослинності та пошкодження технічних пристроїв. Вплив поверхневого стоку можна зменшити за допомогою відповідної агротехніки та створення споруд, які зупиняють рух води на полях.

Протиерозійна меліорація – це не тільки захист ґрунтів і ґрунтів від ерозійної деградації та спустошення, а й найдешевший спосіб боротьби з посухою, остепненням і повеннями. Обробки або протиерозійні засоби за часом дії можна розділити на постійні (тривалі) і періодичні (сезонні).

Державний контроль за використанням та охороною земель в умовах степу України створюється через ряд законодавчих актів та виконавчих органів влади. Основні інструменти контролю включають такі аспекти:

Законодавство: Україна має ряд законів та нормативно-правових актів, які регулюють використання та охорону земель. Наприклад, Земельний кодекс України,

Закон про охорону навколишнього природного середовища, Закон про охорону обґрунтувань, Закон про оренду землі та інші. Ці закони згідно положення про обмеження використання земель у степовій зоні, охорону родючості ґрунтів, збереження природних ресурсів тощо.

Державні органи: Державний контроль за використанням та охороною земель у степовій зоні України крім інших державних органів, зокрема:

Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру (Держгеокадастр) відповідає за ведення державного земельного кадастру, реєстрацію прав на землю, контроль за використанням земельних ділянок та охороною земельних ресурсів.

В умовах степу України застосовуються різні заходи щодо охорони, поліпшення якості та відновлення земель. Основні напрямки цих заходів включають:

Ерозійний захист: У степових регіонах особливо важливо боротися з вітровою та водною ерозією обґрунтовано. Для використання цієї техніки та методів, таких як впровадження посіву водозахисних насаджень, терасування, створення каналів і жолобів для відведення води, використання контурної обробітки обґрунтування та інше.

Збереження родючості ґрунту: Включає в себе використання методів, які допомагають зберегти та підвищити родючість ґрунту. Наприклад, використання органічних добрив та компосту, обережне використання хімічних добрив, впровадження системи ротації культури та зеленого нарощування, що сприяють покращенню структури підстави та його водоутримуючої здатності.

Запровадження агротехнічних заходів: Включає в себе використання сучасних агротехнічних методів для покращення якості та відновлення земель. Наприклад, точне землеробство (точне землеробство), яке дозволяє зменшити використання ресурсів та мінімізувати негативний вплив на довкілля за допомогою сучасних технологій, таких як GPS-навігація, сільськогосподарські датчики, картографія на підставі тощо [9].

Система правових заходів щодо охорони земельних ресурсів складається з нормативно-правових актів і механізмів, спрямованих на забезпечення раціонального використання земель, їх захист від деградації і забруднення, а також на збереження природних ресурсів і екологічного балансу. Основними компонентами цієї системи є законодавство, державний контроль і моніторинг, а також інструменти для відновлення і рекультивації земель.

1. Законодавство

a) Земельний кодекс

- **Опис:** Основний нормативний акт, що регулює земельні відносини в Україні. Він визначає правовий режим земель, правила їх використання, охорони та відновлення.

b) Законодавство про охорону навколишнього середовища

- **Опис:** Включає закони і нормативно-правові акти, що регулюють охорону природного середовища, зокрема Закони про охорону навколишнього природного середовища, про екологічну експертизу, про відходи тощо.

c) Законодавство про природоохоронні території

- **Опис:** Норми, що регулюють створення та функціонування природоохоронних територій, таких як заповідники, національні парки, природні пам'ятки.

2. Державний контроль і моніторинг

a) Державний контроль за використанням і охороною земель

- **Опис:** Здійснюється через державні органи, які контролюють дотримання земельного законодавства, проводять перевірки, складають акти про порушення і накладають штрафи.

b) Моніторинг земель

- **Опис:** Систематичне спостереження за станом земель, використанням земельних ресурсів, їх деградацією або забрудненням. Включає використання супутникових технологій, геоінформаційних систем (ГІС) та інших інструментів для оцінки стану земель.

3. Відновлення та рекультивація земель

a) Рекультивация забруднених і деградованих земель

- Опис: Здійснення заходів по відновленню продуктивності та екологічного стану земель, які постраждали від промислових викидів, хімічного забруднення або інших видів негативного впливу.

b) Зелені зони та озеленення

- Опис: Створення і підтримка зелених зон, парків, скверів, які допомагають покращити екологічну ситуацію в містах і селищах, а також сприяють зменшенню забруднення повітря.

4. Правові інструменти для охорони земель

a) Законодавчі норми та постанови

- Опис: Включають норми, які зобов'язують суб'єктів господарювання дотримуватись екологічних стандартів, мінімізувати відходи, здійснювати очищення і рекультивацию земель.

b) Ліцензування та сертифікація

- Опис: Ліцензування діяльності, пов'язаної з використанням земель (наприклад, видобуток корисних копалин), і сертифікація екологічних проектів для забезпечення їх відповідності стандартам охорони навколишнього середовища.

c) Юридична відповідальність

- Опис: Встановлення відповідальності за порушення земельного законодавства, включаючи адміністративні та кримінальні покарання для осіб і організацій, які завдають шкоди земельним ресурсам.

5. Профілактика та просвіта

a) Освіта і просвітницька діяльність

- Опис: Проведення освітніх кампаній та тренінгів для населення і підприємств про важливість охорони земель, екологічних стандартів і раціонального використання земельних ресурсів.

b) Залучення громадськості

- Опис: Включення громадськості у процеси прийняття рішень щодо охорони земель, проведення громадських слухань і консультацій, що сприяють більшій обізнаності і активній участі у охороні навколишнього середовища.

Система правових заходів щодо охорони земельних ресурсів є комплексною і багатогранною. Вона забезпечує правове регулювання, контроль, моніторинг і відновлення земель, а також включає профілактичні та освітні аспекти для підтримки екологічного балансу та сталого використання земельних ресурсів.

2.2 Аналіз сучасного стану використання земельних ресурсів степової зони України

Для аналізу сучасного стану використання земельних ресурсів степової зони України спочатку проаналізуємо загальну систему управління та структуру земель України.

Система управління земельними ресурсами складається із об'єктів та суб'єктів, які беруть участь в управлінській діяльності (рис.2.1.).

Рис. 2.1. Система управління земельними ресурсами

Система управління (суб'єкт) виконує функцію управління, а система, якою управляють, є її об'єктом. Коли управління здійснюється свідомо, система

управління створюється суб'єктом управління. Завдання суб'єкта управління полягає в тому, щоб за допомогою управлінського впливу спрямувати розвиток об'єкта в бажаному напрямку.

Визначення структури земель полягає у визначенні взаємних пропорцій і місця розміщення в рельєфі лісових, сільськогосподарських і водних угідь. Загалом вважається, що чим більше територія насичена постійною рослинністю, тим більша її стійкість до ерозії. Найбільшу протиерозійну дію мають лісові угіддя та фітомеліоративні насадження (рис.2.2.).

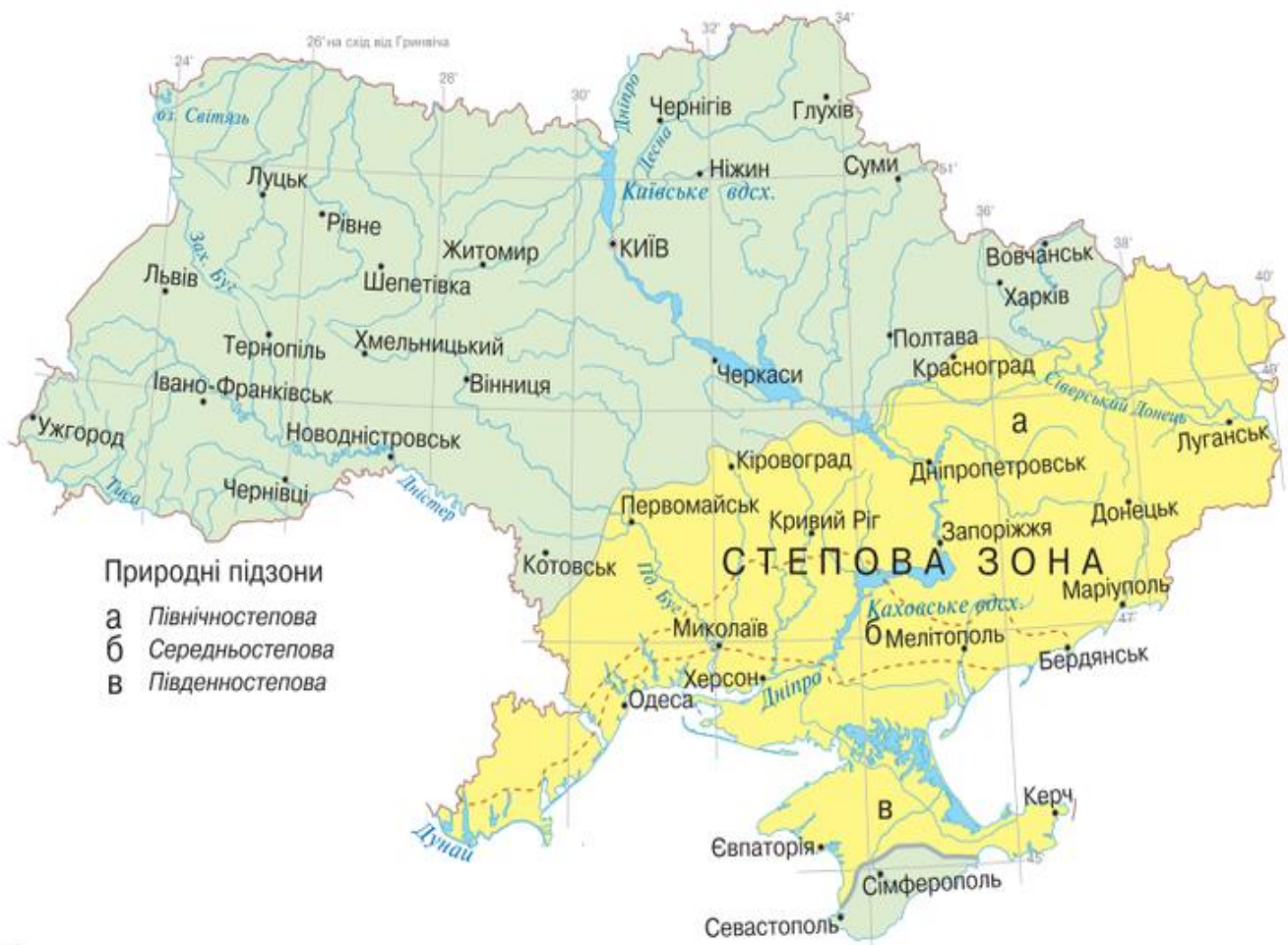

Рис.2.2. Структура земель України

Україна має великий земельний та ресурсний потенціал: станом на 1 січня 2017 року земельний фонд України становив 60,3 млн га, що еквівалентно приблизно 6% території Європи.

Сільськогосподарські угіддя становлять близько 19% від загальної земельної площі Європи, з яких близько 27% - рілля. Показник сільськогосподарських угідь на душу населення є найвищим серед європейських країн і становить 0,9 га, з яких 0,7 га - рілля (середній показник для європейських країн - 0,44 і 0,25 га відповідно) [25].

Діаграма 2.1. Структура сільськогосподарських угідь України

В Україні понад 92% території використовується в господарських цілях. Розораність території знаходиться на дуже високому рівні - понад 54% (у розвинених європейських країнах цей показник не перевищує 35%). Фактична лісистість території України становить лише 16%, що є недостатнім для забезпечення екологічного балансу (середній показник для європейських країн - 25-30%) [25].

За даними С. А. Балюка та ін., розораність сільськогосподарських угідь України на початку XXI століття в степовій зоні почала досягати найвищого рівня у світі: у Херсонській області - 90,2%, Кіровоградській - 86,4%, Запорізькій - 84,8%, Миколаївській - 84,5%, Дніпропетровській - 84,5%, Донецькій - 81,0%,

Дніпропетровській - 81,0%, Одеській - 81,0%, Луганській - 81,0%. %, Одеській області 79,7%, Луганській області 66,4% [3].

В результаті цих змін майже у всіх регіонах степової зони півдня України збільшення обсягів розораності агроландшафту та руйнування структури посівних площ вирощуваних культур призвели до вкрай несприятливої ситуації для розвитку сільського господарства. Дослідження, проведені в посушливих регіонах, показали, що розораність, яка перевищує екологічно допустимі межі, значною мірою сприяє деградації ґрунтів, погіршенню гідрологічного режиму басейну, зниженню саморегулюючої здатності агроландшафту та зниженню високої продуктивності вирощуваних культур [8].

Області	Всього землі	У тому числі		Розораність, %
		с.-г. угідь	з них ріллі	
АР Крим	2694,5	1798,4	1265,6	70,4
Кіровоградська	2458,8	2039,9	1762,4	86,4
Дніпропетровська	3192,3	2514,3	2125,0	84,5
Запорізька	2718,3	2247,7	1906,7	84,8
Одеська	3331,3	2593,4	2067,6	79,7
Миколаївська	2458,5	2010,0	1698,1	84,5
Херсонська	2846,1	1971,1	1777,6	90,2
Донецька	2651,7	2045,2	1656,0	81,0
Луганська	2668,3	1911,1	1269,7	66,4
Усього	25019,8	19131,1	15528,7	81,2

Рис. 2.3. Сільськогосподарське використання земельних ресурсів зони Степу

Південний Степ є одним з найбільш придатних регіонів для сталого та ефективного розвитку сільського господарства завдяки своєму сприятливому клімату. У той же час, ця підзона часто піддається впливу повітряних потоків як з Євразії, так і з півночі Африки. Тому в умовах регіональних змін клімату перетворення сільськогосподарського виробництва в цьому регіоні на передовий сектор економіки можливе лише за умови сучасного стану сільськогосподарського ландшафту та розробки ефективних шляхів його розміщення [3, 7, 11].

Одним з основних шляхів ефективного впровадження сталого сільського господарства в сучасних економічних умовах є зменшення залежності від впливу природно-кліматичних умов, які наразі відбуваються внаслідок регіональних змін клімату. Останнє досягається шляхом консервації деградованих земель, виведених з обробітку, та збільшенням площ під багаторічними бобовими культурами, зокрема люцерною.

Основним визначальним фактором умов природного зволоження (без зрошення) в південній частині степової зони є недостатня кількість опадів, особливо в липні, серпні та вересні, призводить до того, що коефіцієнт зволоження становить 0,1-0,3.

Характерною особливістю посух, що сталися в останні роки, є значна площа охоплення. Одеська, Миколаївська, Херсонська та Запорізька області, степова зона Автономної Республіки Крим, значна територія північної степової зони та південні райони лісостепової зони України раніше відносилися до зон достатнього зволоження. Степові зони та південні райони лісостепової зони України раніше класифікувалися як зони достатнього зволоження. Поряд з посухою та суховіями на більшій частині південної степової зони починають проявлятися регіональні зміни клімату, такі як підтоплення, скорочення зимового періоду та менш холодні зими.

Область	С.-г. угіддя	У т.ч. рілля	Еродовані землі			
			с.-г. угіддя		рілля	
			всього	%	всього	%
АР Крим	1798,4	1265,6	999,3	55,6	919,3	72,6
Дніпропетровська	2514,3	2125,0	1104,8	43,9	914,7	43,0
Донецька	2045,2	1656,0	1757,4	85,9	1080,0	65,2
Запорізька	2247,7	1906,7	1212,5	53,9	640,8	33,6
Кіровоградська	2039,9	1762,4	1102,4	54,0	886,7	50,3
Луганська	1911,1	1269,7	1372,3	71,8	1237,9	97,5
Миколаївська	2010,0	1698,1	964,5	48,0	914,8	53,9
Одеська	2593,4	2067,6	1214,0	46,8	1081,6	52,3
Херсонська	1971,1	1777,6	961,0	48,7	686,2	38,6
Разом у зоні Степу	19131,1	15528,7	10688,2	55,9	8362,0	53,8
Усього в Україні	41595,1	32461,4	15953,9	38,4	12940,3	39,9

Рис. 2.4. Площі деградованих земель у зоні Степу, тис. га [3]

У зоні Степу у 2020 році нараховувалося 19131,1 тис. га с-г угідь, із яких 15528,7 тис рілля.

Діаграма 2.2. Структура сільськогосподарських угідь Степу України

За сучасних умов господарювання основним напрямом збільшення виробництва зернових і технічних культур в усіх категоріях господарств, які застосовують польові сівозміни в районі Степу є інтенсивні системи землеробства, площі оброблюваних земель, наявність зернобобових багаторічних насаджень у структурі посівних площ та їх продуктивність, забезпеченість основними засобами та трудовими ресурсами, а також кліматичні умови кожного року, в якому вирощуються культури в регіоні [7].

Реальний стан опадів за останні роки свідчить про нестабільність природного вологозабезпечення південної частини степової зони, що призводить до поступової зміни існуючого агроландшафту, з негативним впливом на продуктивність культурних рослин. Як наслідок, особливо в останні роки ХХІ століття, майже кожні

3-4 роки почала збільшуватися повторюваність середньо (75%) та маловодних (95%) за кількістю опадів років, з дефіцитом вологи 500-550 мм та 650-680 мм.

Посуха, що спостерігається в останні роки, характерна для значних територій степових зон Одеської, Миколаївської, Херсонської та Запорізької областей, Автономної Республіки Крим, а також значних площ північних степових та південних районів лісостепової зони України, які раніше класифікувалися як зони з достатнім зволоженням. Це пов'язано з тим, що У більшості цих південних степових регіонів регіональні зміни клімату починають проявлятися у вигляді підтоплень, коротших зимових періодів і менш холодних зим, на додаток до посух і суховіїв. Незадовільний екологічний стан сільськогосподарських угідь, що спостерігається в південній частині степової підзони в останні роки, пов'язаний зі зміною основних характеристик ландшафту внаслідок тривалої трансформації природного біоценозу в агрофітоценоз, що нині унеможлиблює отримання стабільно високих врожаїв сільськогосподарських культур [3].

Південний Степ України, особливо Одеська, Миколаївська та Херсонська області, є найбільш сприятливими регіонами для сталого та ефективного вирощування соняшнику, однієї з основних олійних культур у світовому сільському господарстві. Завдяки високій якості соняшникової олії та, відповідно, прибутковості культури, посівні площі під соняшником в Україні за останні роки (2017-2019) зросли в 3,6-7,0 разів порівняно з 1990 роком до 5,8-5,9 млн га.

Тривале використання просапних культур у структурі посівних площ південної степової зони призвело до надмірної розораності ґрунтового покриву, інтенсивної ерозії ґрунтів та нераціонального використання земельних ресурсів в цілому. Загальна площа ріллі в степовій зоні становить 15528,7 тис. га, а за рахунок виведення зі структури посівних площ бобових і злакових багаторічних трав площа еродованих земель за останні роки зросла до 83620 тис. га, що становить 53,8% від загальної площі ріллі. При цьому найбільша площа еродованої ріллі була в Луганській області 97,5%, АР Крим 72,6%, Донецькій 65,2%, Миколаївській 53,9%, Одеській 52,3%, Кіровоградській 50,3%, а найменша в Запорізькій 33,6%,

Херсонській 38,6%, Дніпропетровській 43,0%, це пояснюється тому що сільськогосподарські угіддя в цих регіонах мають більш рівнинний рельєф [11].

Зміна ландшафту є однією з причин, чому регіональні зміни клімату мають значний вплив на врожайність сільськогосподарських культур, як це спостерігається в останні роки в степових районах півдня України.

Зменшення великих площ пасовищ призвело до збільшення швидкості вітру на 20,0%, температурного режиму поверхні на 1,5-2,0%, випаровування на 15-40% та ерозії ґрунту на 33% в залежності від рельєфу місцевості [3].

Аналіз сучасного стану використання земельних ресурсів степової зони України включає вивчення різних аспектів їх використання, включаючи сільське господарство, екологічний стан, проблеми деградації, а також державні та приватні ініціативи щодо управління і охорони земель.

1. Загальна характеристика степової зони України

a) Географічне розташування та клімат

- **Опис:** Степова зона охоплює південь України, включаючи частини Одеської, Миколаївської, Херсонської, Запорізької, Дніпропетровської та Кіровоградської областей. Характеризується помірно-континентальним кліматом з теплим літом і холодною зимою.

b) Ґрунтовий покрив

- **Опис:** Степова зона має родючі чорноземи, які є основою для сільськогосподарського використання. Водночас, через інтенсивне використання, ці ґрунти підлягають ризику ерозії та деградації.

2. Сільське господарство

a) Агрокультурне використання

- **Опис:** Степова зона є важливим регіоном для вирощування зернових культур (пшениця, кукурудза, ячмінь), олійних культур (соняшник, соя), а також для вирощування кормових культур. Застосовуються як традиційні методи землеробства, так і новітні агротехнології.

b) Проблеми

- Ерозія ґрунтів: Інтенсивне ведення сільського господарства призводить до ерозії чорноземів, зменшення їх родючості.
- Виснаження водних ресурсів: Зрошення сільськогосподарських угідь призводить до виснаження підземних водних ресурсів і деградації земель.
- Монокультури: Висадження монокультур без чергування культур може зменшувати біорізноманіття та погіршувати стан ґрунтів.

3. Екологічний стан

a) Екологічні проблеми

- Забруднення: Сільське господарство та промисловість можуть забруднювати ґрунти і води пестицидами, добривами та відходами.
- Деградація земель: Включає ерозію, солонцюватість і засолення земель. Порухення природного балансу призводить до деградації екосистем.
- Зменшення біорізноманіття: Розвиток інтенсивного землеробства веде до зниження природних ландшафтів та втрати місць існування для флори і фауни.

b) Охорона та відновлення

- Зелені зони та резервати: Створення природоохоронних територій, таких як національні парки та природні заповідники, для збереження біорізноманіття і екосистем.
- Технічні заходи: Впровадження технічних заходів, таких як зміни в системах обробки ґрунту, впровадження зрошення з меншими витратами води, покращення системи управління відходами.

4. Державні та приватні ініціативи

a) Державна політика

- Програми та стратегії: Розробка національних і регіональних програм для управління земельними ресурсами, боротьби з ерозією ґрунтів і збереженням природних територій.
- Законодавство: Закони і нормативно-правові акти, що регулюють використання земель, охорону довкілля і забезпечення сталого розвитку.

b) Приватні ініціативи

- Екологічне сільське господарство: Запровадження екологічних практик у сільському господарстві, включаючи органічне землеробство і використання біологічних добрив.

- Інвестиції в інфраструктуру: Інвестування в нові технології для збереження водних ресурсів та покращення агрономічних практик.

5. Перспективи розвитку

a) Інновації та технології

- Агропромислові інновації: Впровадження нових агрономічних практик, таких як нульова обробка ґрунту, точне землеробство, використання супутникових технологій для моніторингу земель.

b) Стратегії адаптації

- Адаптація до зміни клімату: Розробка стратегій для адаптації сільського господарства до змін клімату, таких як зміни в системах вирощування культур і управління водними ресурсами.

Сучасний стан використання земельних ресурсів степової зони України характеризується інтенсивним сільськогосподарським використанням, що супроводжується екологічними проблемами, такими як ерозія ґрунтів, виснаження водних ресурсів і зменшення біорізноманіття. Державні та приватні ініціативи намагаються вирішити ці проблеми шляхом впровадження нових технологій, зміни агрономічних практик та збереження природних територій. Продовження цих зусиль і адаптація до змін клімату є ключовими для забезпечення сталого розвитку степової зони та збереження її земельних ресурсів.

РОЗДІЛ 3. ДОСВІД ЄС В УПРАВЛІННІ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ

3.1. Стратегічні підходи до управління земельними ресурсами

Належне врядування та ефективне державне управління на найвищому рівні ґрунтується на визнанні того, що земля є джерелом багатства. На думку експертів Європейської економічної комісії ООН, ефективна система управління земельними ресурсами має сприяти управлінню державними землями, земельній реформі у сільській місцевості, а також покращенню міського планування та розвитку інфраструктури.

Досвід країн ЄС показує, що нові країни-члени ЄС значно лібералізували свої земельні ринки з моменту вступу до ЄС. Так, більшість нових країн-членів ЄС відкрили свої ринки для іноземців (переважно резидентів ЄС). Однак після вступу був запроваджений перехідний період для власності на землю сільськогосподарського призначення (в середньому сім років), який допоміг стабілізувати ринкові ціни. Польща має найсуворіші земельні обмеження. Литва та Естонія майже завершили процес лібералізації. Майже у всіх нових країнах ЄС лібералізація призвела до зростання цін і значного прискорення щорічного обсягу купівлі сільськогосподарської землі [5].

За оцінками експертів Світового банку, підвищення на один пункт у рейтингу Doing Business призведе до збільшення інвестицій на суму 500 млн доларів США. Тому подальше регулювання для зменшення транзакційних витрат та покращення інституційного середовища для підвищення якості системи адміністрування земельних ресурсів не лише сприятиме реалізації реформ у сфері реєстрації нерухомості, а й залученню інвестицій в Україну.

Варто зазначити, що більшість європейських країн вже автоматизували свої офіційні земельні інформаційні системи, а якість систем управління земельними ресурсами покращується, про що свідчать міжнародні рейтинги.

Варто зазначити, що комерційно-орієнтований підхід широко розповсюджений в європейських країнах, де процеси управління земельними

ресурсами можуть бути реалізовані економічно ефективно, що призводить до отримання доходу, який може бути використаний для фінансування будівництва, а також заміни та оновлення технічного обладнання.

Загалом, основними джерелами фінансування змін для європейських земельних інформаційних систем є такі:

- Оплата користувачами інформаційних послуг;
- довгострокові державні інвестиції в інфраструктуру;
- збори і податки, що стягуються при операціях з землею

В європейських країнах уряди є основними власниками землі та нерухомості на своїй території. Уряди впливають на ринок нерухомості не лише як регулятори, а й як учасники ринку. Уряди повинні зменшити конфлікт інтересів і забезпечити рівний, відкритий і прозорий доступ до інформації, пов'язаної із землею, для всіх учасників земельного ринку. З точки зору прозорості та доступності інформації цікаво відзначити реалізацію різних інформаційних проектів, спрямованих на полегшення доступу до земельних реєстрів та функціонування асоціацій у сфері управління земельними ресурсами.

Створення Європейської земельної інформаційної служби (EULIS) покращило глобальний доступ до європейської інформації про землю та нерухомість і сприяло створенню єдиного європейського ринку нерухомості. Мета полягала в тому, щоб клієнти могли придбати інформацію, яка міститься в Земельному кадастрі, в будь-якій точці мережі і отримати лише один рахунок від компанії-продавця [5, 24].

Європейська асоціація земельної реєстрації (ELRA) - одна з двох мереж земельної реєстрації, що діють на європейському рівні, неприбуткова організація відповідно до бельгійського законодавства, яка об'єднує 29 організацій, що представляють земельну реєстрацію в 22 європейських державах-членах. Її головна мета - розвивати та розуміти роль реєстрації землі та нерухомості на ринку капіталу.

Основними напрямками діяльності Європейської асоціації земельних кадастрів є:

- семінари для обговорення впливу європейського законодавства на земельні кадастри та їхніх клієнтів;

– транскордонна реєстрація в іноземних земельних кадастрах та підтримка іноземних покупців в ЄС (проект CROBECO).

Щоб досягти цілей ЄС щодо клімату та біорізноманіття на 2030 та 2050 роки, необхідні більш рішучі дії та забезпечення стійкості продовольчих систем. У Європейській зеленій угоді Європа взяла на себе зобов'язання захищати та відновлювати природні ресурси. У документі було оголошено, що Комісія визначить дії, у тому числі юридичного характеру, щоб допомогти державам-членам покращити екологічний стан екосистем, у тому числі тих, які багаті вуглецем і відновити їх до доброго екологічного стану [9].

Комісія взяла на себе зобов'язання запропонувати юридично обов'язкові цілі для відновлення деградованих екосистем в ЄС, зокрема тих, що мають найбільший потенціал для видалення та зарядки вуглекислого газу, а також у запобіганні та пом'якшенні наслідків стихійних лих. Поки що ЄС не змогла зупинити втрату біорізноманіття.

Основна мета пропозиції Регламенту про відновлення природи полягає в тому, щоб сприяти безперервному, довгостроковому та сталому відновленню біорізноманітності та стійкої природи в наземних і морських районах ЄС шляхом відновлення екосистем, а також сприяти розвитку Європейського Союзу.

Стратегічні підходи до управління земельними ресурсами є важливими для забезпечення їх ефективного використання та збереження. Вони включають планування, моніторинг, регулювання та адаптацію управлінських практик до змінних умов, таких як зміни клімату, демографічні та економічні фактори. Ось основні стратегічні підходи до управління земельними ресурсами:

1. Інтегроване управління земельними ресурсами (IULR)

а) Концепція інтеграції

- **Опис:** Включає координацію між різними секторами використання земель, такими як сільське господарство, лісове господарство, промисловість, житлове будівництво та природоохоронні території.

- **Мета:** Забезпечити баланс між різними потребами та зменшити конфлікти між різними видами використання.

b) Управління на основі територіального підходу

- Опис: Підходи до управління, які враховують специфічні особливості кожної території, такі як екологічні, економічні та соціальні фактори.
- Мета: Оптимізація використання земель з урахуванням місцевих умов і потреб.

2. Сталий розвиток

a) Принципи сталого розвитку

- Опис: Забезпечення використання земельних ресурсів таким чином, щоб задовольнити потреби сучасного покоління без шкоди для можливостей майбутніх поколінь.
- Мета: Збереження екологічного балансу, забезпечення економічної вигоди та соціальної справедливості.

b) Екологічно чисті технології

- Опис: Впровадження технологій, які мінімізують негативний вплив на навколишнє середовище, такі як органічне землеробство, відновлювальні джерела енергії та зменшення викидів забруднюючих речовин.
- Мета: Зменшення екологічного сліду і покращення якості ґрунтів та води.

3. Адаптація до змін клімату

a) Оцінка впливу змін клімату

- Опис: Аналіз можливих наслідків змін клімату для земельних ресурсів, таких як посухи, паводки, зміни в рельєфі та складі ґрунтів.
- Мета: Розробка стратегій для мінімізації негативного впливу і адаптації до нових умов.

b) Адаптаційні заходи

- Опис: Включають зміну сільськогосподарських практик, таких як вибір більш стійких до кліматичних змін культур, використання нових технологій для управління водними ресурсами.
- Мета: Підвищення стійкості земельних ресурсів до кліматичних змін.

4. Регулювання і контроль

a) Законодавство і нормативно-правова база

- **Опис:** Розробка та впровадження законів і нормативних актів, що регулюють використання та охорону земель, забезпечення дотримання екологічних стандартів.

- **Мета:** Залучення всіх учасників до дотримання правил і забезпечення справедливого та раціонального використання земельних ресурсів.

b) Державний контроль і моніторинг

- **Опис:** Проведення перевірок, моніторинг стану земель і їх використання, виявлення порушень і вжиття заходів для їх усунення.

- **Мета:** Забезпечення виконання норм і стандартів, покращення управління земельними ресурсами.

5. Участь громадськості

a) Громадські консультації і участь

- **Опис:** Залучення місцевих громад, організацій та інших зацікавлених сторін до процесу прийняття рішень щодо управління земельними ресурсами.

- **Мета:** Підвищення прозорості та врахування місцевих потреб і інтересів у процесі управління.

b) Освіта і просвіта

- **Опис:** Проведення інформаційних кампаній, тренінгів та освітніх програм для підвищення обізнаності про важливість охорони і раціонального використання земель.

- **Мета:** Формування відповідального ставлення до земельних ресурсів серед населення та підприємств.

6. Використання сучасних технологій

a) Геоінформаційні системи (ГІС)

- **Опис:** Застосування ГІС для збору, аналізу і візуалізації даних про земельні ресурси, планування і моніторинг.

- **Мета:** Підвищення точності і ефективності управлінських рішень.

b) Супутникові технології

- **Опис:** Використання супутникових знімків і даних для моніторингу змін у використанні земель, виявлення проблем і оцінки стану територій.
- **Мета:** Отримання актуальної інформації про земельні ресурси і поліпшення управління ними.

Стратегічні підходи до управління земельними ресурсами забезпечують ефективне використання земель, збереження природних ресурсів і досягнення сталого розвитку. Інтеграція, сталий розвиток, адаптація до змін клімату, регулювання і контроль, участь громадськості, та використання сучасних технологій є ключовими компонентами для забезпечення раціонального і збалансованого управління земельними ресурсами.

3.2. Рекомендації щодо вдосконалення системи управління земельними ресурсами в Україні

Ефективне управління та найвищий рівень безпеки приватного землеволодіння та землекористування мають важливе значення для сталого соціально-економічного розвитку. Без вбудованих гарантій захисту прав власності на землю неможливо створити привабливий інвестиційний клімат і залучити внутрішні та зовнішні інвестиції. Щоб цього домогтися Україна повинна мати:

- Належні земельні кадастри, тобто реєстри прав власності, для забезпечення захисту власності;
- облік вартості для забезпечення справедливості в оподаткуванні землі та майна;
- справедливість при експропріації землі для суспільних потреб;
- облік землекористування.

Для забезпечення раціонального використання земельних ресурсів і сприяння економічному розвитку держава повинна створити відповідне інституційне середовище, систему законів про землю та власність, що визнають права та обов'язки окремих осіб і спільні інтереси груп, де ці інтереси враховуються. Держави не

зможуть підтримувати стабільність у межах своїх кордонів або сталий економічний розвиток, якщо вони не розроблять і не впровадять земельну політику, яка б сприяла довірі між громадянами та приватним сектором [24].

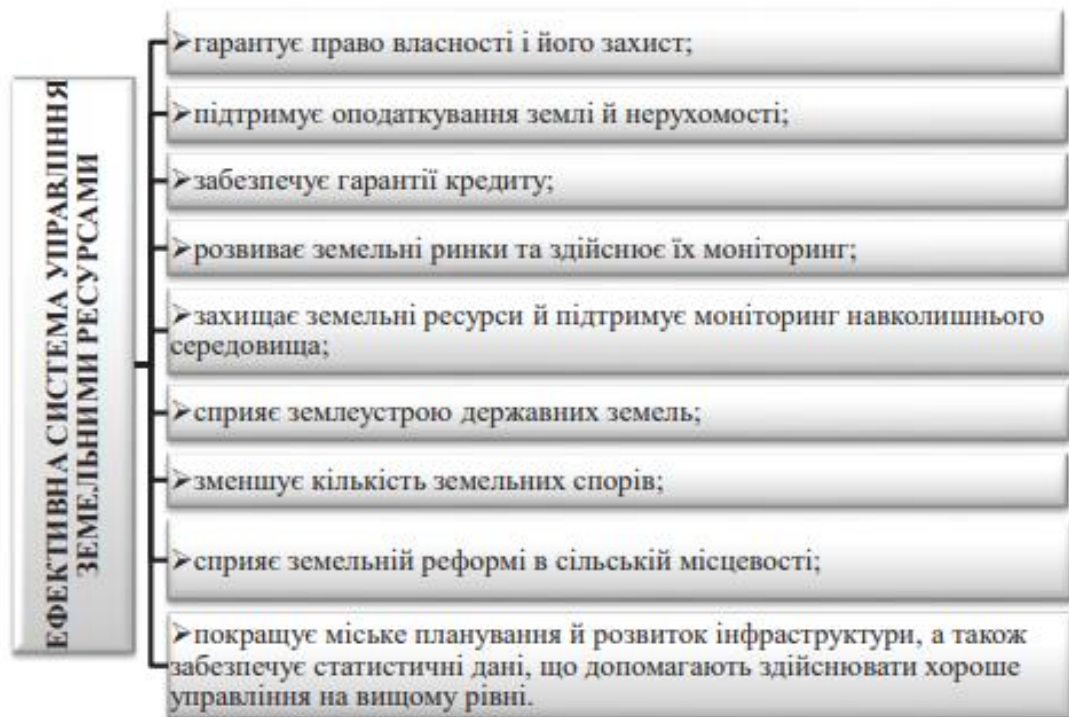

Рис 3.1. Ефективна система управління земельними ресурсами

Не менш важливим питанням для України є створення прозорого ринку сільськогосподарських земель.

Поточний стан реєстрації прав власності в Україні характеризується наступними особливостями:

- Надмірна ускладненість процедур;
- надмірна витрати часу під час реєстрації власності;
- надмірні витрати коштів під час реєстрації власності;
- низька якість систем управління земельними ресурсами.

Сильні сторони та перспективні можливості	Слабкі сторони та можливі загрози	Перспектива
<ul style="list-style-type: none"> – Запровадження принципів сталого землекористування; – використання ринкових інструментів під час формування; – активне залучення сучасних геоінформаційних технологій; – розроблення еколого-економічно обґрунтованих проєктів землеустрою; – завершення інвентаризації та визначення грошової оцінки окремих земельних ділянок; – моніторинг дотримання землекористувачами земельного законодавства; – сприяння іпотечному кредитуванню; – наявність екологічних норм і нормативів; – вжиття природоохоронних заходів. 	<ul style="list-style-type: none"> – Відсутність чіткого планування; – недосконалий механізм регулювання землеволодіння та землекористування; – недосконалий механізм формування та розподілу ресурсних платежів; – невідповідність оцінки земель їх цінності (особливо сільськогосподарського призначення); – відсутність механізму стимулювання впровадження інноваційної діяльності, вжиття землеохоронних заходів; – незавершеність економіко-правового регулювання земельних відносин; – недостатній економічний вплив екологічних стандартів та низька ефективність управлінських дій; – порушення екологічно обґрунтованого співвідношення між видами угідь, еродованість земель; – зниження родючості ґрунтів. 	<ul style="list-style-type: none"> – Оптимізація механізму обміну правами землеволодіння, землекористування, відновлення земельних ресурсів між територіальними громадами, державою та зацікавленими особами; – залучення інвестицій для формування сталого екологічно зорієнтованого землекористування та відновлення родючості ґрунтів; – створення та функціонування земельного банку; – контроль за вжиттям ґрунтозахисних, меліоративних заходів зі збереженням родючості ґрунтів; – запровадження екологічного страхування; – залучення громадськості до процесу забезпечення раціонального й ефективного використання земель.

Рис 3.2. Сучасний стан та перспективи вдосконалення системи управління земельними ресурсами України

Для того, щоб досягти якісного управління земельними ресурсами в Україні, необхідно:

1. Сталість, тобто необхідність постійного оновлення, модернізації та оновлення обладнання, особливо електронного обладнання та цифрових даних;
2. захист персональних даних та конфіденційність, прагнення до прозорості.
3. Якість керівництва та рівень відповідальності;
4. Вибір найбільш підходящої моделі або системи управління земельними ресурсами.

Системи управління земельними ресурсами повинні бути доступними, відкритими для всіх, відповідати потребам усіх користувачів та бути сталими, тобто постійно оновлюватися та модернізуватися [5, 11].

Вдосконалення системи управління земельними ресурсами в Україні є критично важливим для забезпечення раціонального використання земель, збереження природних ресурсів та підтримки сталого розвитку. Ось кілька рекомендацій для покращення цієї системи:

1. Удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази

a) Оновлення законодавства

- **Опис:** Розробка і впровадження нових законів та змін до існуючих, що забезпечать ефективніше регулювання земельних відносин, зокрема у сферах землекористування, охорони довкілля і сталого розвитку.
- **Мета:** Сприяння чіткій регуляції і контроль за використанням земельних ресурсів, усунення правових прогалин.

b) Уніфікація та спрощення процедур

- **Опис:** Спрощення та уніфікація процедур для отримання дозволів, реєстрації прав на землю та зміни її цільового призначення.
- **Мета:** Зменшення адміністративних бар'єрів і полегшення доступу до ресурсів для громадян і підприємств.

2. Покращення управлінських практик

a) Інтегроване управління земельними ресурсами

- **Опис:** Впровадження інтегрованого підходу до управління, який враховує всі аспекти використання земель, включаючи сільське господарство, промисловість, екологію та інфраструктуру.
- **Мета:** Забезпечення балансу між різними видами використання земель і зменшення конфліктів між ними.

b) Підвищення прозорості і участі громадськості

- **Опис:** Запровадження механізмів для активної участі громадськості в процесах прийняття рішень і моніторингу використання земель.
- **Мета:** Підвищення прозорості управлінських рішень і врахування інтересів місцевих громад.

3. Модернізація інформаційних систем

a) Впровадження ГІС та супутникових технологій

- **Опис:** Розширення використання геоінформаційних систем (ГІС) і супутникових технологій для моніторингу земель, управлінського планування та аналізу змін.
- **Мета:** Підвищення точності та ефективності управлінських рішень на основі актуальних даних.

b) Розробка єдиної бази даних

- **Опис:** Створення єдиної інтегрованої бази даних про земельні ресурси, що забезпечить доступ до актуальної інформації про земельні ділянки, їх правовий статус і використання.

- **Мета:** Покращення доступу до інформації та зменшення ризику помилок і дублювання даних.

4. Посилення екологічного контролю та управління

a) Охорона земель і боротьба з деградацією

- **Опис:** Запровадження заходів для охорони земель від ерозії, забруднення та інших форм деградації, включаючи регулювання сільськогосподарських практик і промислових викидів.

- **Мета:** Збереження якості ґрунтів і покращення екологічного стану територій.

b) Сталий розвиток і екологічні норми

- **Опис:** Розробка і впровадження стандартів для сталого використання земельних ресурсів, що враховують екологічні вимоги та потреби майбутніх поколінь.

- **Мета:** Забезпечення балансування економічного розвитку з охороною довкілля.

5. Розвиток освітніх і просвітницьких ініціатив

a) Освіта та тренінги

- **Опис:** Організація навчальних програм і тренінгів для фахівців у сфері земельних ресурсів, місцевих органів влади та громадян щодо нових підходів та технологій управління.

- **Мета:** Підвищення рівня обізнаності та компетентності у сфері управління земельними ресурсами.

b) Просвітницькі кампанії

- **Опис:** Проведення інформаційних кампаній для населення, спрямованих на підвищення розуміння важливості раціонального використання земель і охорони довкілля.

- Мета: Формування відповідального ставлення до земельних ресурсів та їх охорони.

б. Удосконалення фінансових механізмів

а) Інвестиції в інфраструктуру

- Опис: Інвестування в інфраструктуру для покращення інфраструктури управління земельними ресурсами, таких як модернізація систем реєстрації та моніторингу.

- Мета: Підвищення ефективності управління та зниження витрат на обробку і управління земельними ресурсами.

б) Фінансування проектів охорони земель

- Опис: Забезпечення фінансування для проектів, спрямованих на охорону земель, відновлення деградованих територій і реалізацію сталих практик.

- Мета: Підтримка ініціатив, спрямованих на збереження і покращення якості земель.

Вдосконалення системи управління земельними ресурсами в Україні потребує комплексного підходу, включаючи оновлення законодавства, покращення управлінських практик, модернізацію інформаційних систем, посилення екологічного контролю, розвиток освітніх ініціатив і удосконалення фінансових механізмів. Ці заходи допоможуть забезпечити ефективне і сталий розвиток земельних ресурсів, що сприятиме загальному соціально-економічному розвитку країни.

РОЗДІЛ 4 ОХОРОНА ПРАЦІ

4.1. Техніка безпеки при польових роботах

Перед початком польових робіт працівники повинні пройти медичний огляд. Перед початком будь-якої роботи завжди проводиться інструктаж, і польові роботи не є винятком. З будь-якої причини жодна особа не може бути допущена до роботи, якщо вона не пройшла інструктаж з техніки безпеки. Перед початком польових робіт керівник бригади відповідає за інструктаж бригади з правил безпечної поведінки на робочому місці та навчання їх на практиці безпечному виконанню будь-яких завдань, з якими вони можуть зіткнутися під час роботи.

Забороняється наближатися ближче ніж на два метри до крутих берегів річок або ярів. Спускатися ярами або підніматися крутими берегами річок дозволяється лише на найбільш відкритих ділянках схилів. Роботи слід проводити в суху погоду при гарній видимості, а в найспекотніші дні роботи слід призупиняти і переносити на ранкові або вечірні години.

У робочому середовищі широко використовується сучасне обладнання, переважно персональні комп'ютери. В землевпорядних організаціях використовуються дві системи штучного освітлення - загальне освітлення: використовується без місцевого освітлення, комбіноване освітлення: коли до загального освітлення на робочому місці додається додаткове місцеве освітлення.

В Україні основні положення в галузі охорони праці сформульовані та регламентовані Конституцією України, «Законом про охорону праці» та іншими нормативними документами, сформульованими на його основі.

Перед початком весняно-польових робіт працівники-учасники проходять інструктаж з охорони праці, а при необхідності — медичні огляди, у тому числі віком до 21 року [12].

Відповідні інструктажі з питань охорони праці проводяться керівниками на аграрних підприємствах і записуються в щоденник - вступний, первинний, повторний, позаплановий, цільовий.

4.2. Заходи з охорони праці під час обробітку зернових культур

Перед початком польових робіт на підприємствах необхідно перевіряти технічний стан техніки, яка буде використовуватися під час робіт. Директори забороняють використовувати несправні агрегати.

Відповідно до законодавства фінансування заходів з охорони праці на проходить за рахунок коштів господарства. Офіційно працевлаштовані працівники не несуть фінансові витрати.

Для запобігання травматизму працівників рекомендується постійний контроль знань з питань охорони праці, регулярні навчання та інструктажі. Створення безпечних і нешкідливих умов праці для працівників запобігає травматизму на виробництві. На керівників підприємств покладено обов'язки щодо надання працівникам інформації та роз'яснень з питань охорони праці та проведення заходів щодо попередження виробничого травматизму та професійних захворювань.

Вимоги безпеки праці під час сівби. Загальні положення.

- Сіяти можуть ті, кому виповнилося 18 років, не мають медичних протипоказань і пройшли медогляд.
- Посівні роботи проводять спеціалісти, яка мають відповідний досвід;
- Персонал без сертифікатів відповідної категорії до роботи не допускається.

Вимоги безпеки перед початком роботи

- Загони на полях розбивають лише вдень.
- Перед початком роботи працівники переконуються в справності сівалки.
- Перед виходом з поля перевіряють роботу сівалки в режимі холостого ходу.
- Перед початком робіт провіряють місце на наявність сторонніх предметів, ям, відключених шнурів живлення тощо.
- Посівний агрегат укомплектований аптечкою.

- Після виконаних робіт працівник приходить до місця відпочинку, їжі та води з урахуванням потоку повітря.
- У насінневому ящику сівалки перевіряють цілісність спеціального леза, яке використовується для вирівнювання насіння.
- Перевіряють пристрій для очищення робочих частин сівалки.
- Перевіряють стан сівалки та кришки ящика для добрив. Вони повинні бути в закритому положенні і заблоковані. Необхідно виключити самовільне відкриття кришки насінневого і жирowego ящиків під час руху пристрою.
- Здійснюється перевірка наявності пристрою для очищення сошників, очисників гаків для очищення висівного апарату та тукопроводів сівалки.
- Перевіряється наявність та ремонтпридатність обладнання, що використовується для підключення двонаправленої сигналізації.
- Під час роботи вночі або в темний час доби стежать за справністю освітлення посівного агрегату.
- Перед початком руху транспорту перевіряється, чи немає перешкод, і тільки після сигналу можна починати рух агрегату.
- Не передавати керування обладнанням особам, які не мають посвідчення відповідної категорії [2, 12].

Вимоги безпеки під час виконання роботи

- Відпочивати, приймати їжу та палити дозволяється лише у спеціально відведених для цього місцях.
- Не дозволено стороннім залишатися біля сівалки.
- Обслуговуючий персонал може заповнювати ящики висівного агрегату тільки з навітряного боку.
- Регулювання або перевірка робочого механізму висівного агрегату або механізму проводиться тільки при вимкненому двигуні.
- Заправку та внесення добрив у висівний агрегат, очищення сошників, очищення, регулювання міток переміщення проводять при вимкненому ВВП і зупиненому агрегаті.

При роботі з токсичним насіннєвим матеріалом або хімікатами необхідно дотримуватися наступних правил безпеки:

- Працівники повинні користуватися засобами індивідуального захисту органів дихання при посіві токсичного або нетоксичного насіннєвого матеріалу;

- Транспортувати токсичний насіннєвий матеріал можна тільки в мішках із щільного одноразового матеріалу (паперу) або автотранспортом у сівалках. На сумці є маркування «Протруєно»;

- У сільськогосподарському виробництві не допускається використання пестицидів та інших шкідливих речовин, для яких не визначено гранично допустиму концентрацію.

- Рекомендована швидкість обертання сівалки не більше 3-4 км/год.

- Мінімальна відстань між висівними агрегатами при колективній роботі становить 30 м.

Забороняється:

- Відволікання від виконаної роботи або відволікання інших співробітників;

- залишати робоче місце, якщо в цьому немає нагальної потреби;

- перевезення вантажів, мішків з добривами або посівним;

- очищення посадкового інвентарю;

- повертайте загальмовані диски сошника рукою або ногою

- заборонено перебувати людям і техніці у містах розвороту посівного агрегату.

- у насіннєвому бункері зерно розрівнювати лише спеціальними дерев'яними лопатами або пристроями.

- проводити очистку сошників і висіваючих апаратів спеціальними чистиками дозволено тільки при повній зупинці посівного агрегату.

Вимоги безпеки в аварійних ситуаціях

У разі виявлення несправностей чи виникнення небезпечної ситуації необхідно негайно подати сигнал про зупинку агрегату і зупинити роботу посівного агрегату.

Не панікувати, зберігати спокій.

Негайно повідомити безпосереднього керівника роботи про несправність чи небезпечну ситуацію.

Якщо у наслідок виникнення небезпечної ситуації є потерпілі, необхідно надати їм першу медичну допомогу, викликати «швидку допомогу».

Вимоги безпеки після закінчення роботи

Після закінчення роботи проводять очистку посівного агрегату від бруду, шматочків ґрунту, насіння, туків тощо.

По завершенню роботи необхідно нейтралізувати використувані хімічні речовини згідно з інструкціями до них, провести миття на мийках у спеціально відведених місцях.

Поставити агрегат на стоянку, під колеса установити опори.

Привести своє робоче місце у належний стан.

Після завершення польових робіт працівники здають засоби індивідуального захисту і спецодяг на зберігання, необхідно прийняти душ [12].

ВИСНОВКИ

Аналіз сучасного стану та ефективності використання земельних ресурсів в умовах степу України дає змогу зробити наступні висновки:

1. Поняття "земельні ресурси" немає широкого застосування в науковій літературі, більш того, поняття "земля" та "земельні ресурси" використовуються науковцями як синоніми.

2. Земельні ресурси в степовій зоні України мають великий потенціал для сільськогосподарського використання. Ці землі характеризуються достатнім зрошуванням і сприятливими кліматичними умовами для вирощування зернових культур, овочів, фруктів та інших сільськогосподарських культур. В даний час ефективність використання земельних ресурсів в умовах степу України залишається недостатньою. В багатьох господарствах відсутня сучасна сільськогосподарська техніка та обладнання, а також не використовуються сучасні методи обробітку землі, внесення добрив і захисту рослин. Це призводить до низької продуктивності та втрати потенціалу земель.

3. В останні роки Степ України стикається з посухою. Основним визначальним фактором умов природного зволоження (без зрошення) в південній частині степової зони є недостатня кількість опадів. Характерною особливістю посух, що сталися в останні роки, є значна площа охоплення. Одеська, Миколаївська, Херсонська та Запорізька області, степова зона Автономної Республіки Крим, значна територія північної степової зони та південні. У зоні Степу у 2020 році нараховувалося 19131,1 тис. га с-г угідь, із яких 15528,7 тис рілля. Південний Степ України, особливо Одеська, Миколаївська та Херсонська області, є найбільш сприятливими регіонами для сталого та ефективного вирощування соняшнику, однієї з основних олійних культур у світовому сільському господарстві. Завдяки високій якості соняшnikової олії та, відповідно, прибутковості культури, посівні площі під соняшником в Україні за останні роки (2017-2019) зросли в 3,6-7,0 разів порівняно з 1990 роком до 5,8-5,9 млн га.

4. У деяких випадках сільськогосподарські практики в степовій зоні України не враховують особливостей ґрунту та кліматичних умов. Наприклад, неправильний вибір культур, неправильний розміщення парцелей, відсутність ротації культур можуть призводити до виснаження ґрунту та зниження врожайності. Відсутність належної інфраструктури, такої як системи зрошення, дороги, зерносховища та інші, ускладнює транспортування продукції, зберігання та збут сільськогосподарської продукції, що обмежує розвиток галузі.

5. Досвід країн ЄС показує, що нові країни-члени ЄС значно лібералізували свої земельні ринки з моменту вступу до ЄС. За оцінками експертів Світового банку, підвищення на один пункт у рейтингу Doing Business призведе до збільшення інвестицій на суму 500 млн доларів США

На основі аналізу сучасного стану та ефективності використання земельних ресурсів в умовах степу України, можна запропонувати наступні заходи для поліпшення ситуації:

1. Держава та сільськогосподарські підприємства повинні сприяти впровадженню сучасної сільськогосподарської техніки та обладнання, а також просувати сучасні методи обробітку землі, внесення добрив і захисту рослин. Це допоможе підвищити продуктивність та ефективність використання земель.

2. Сільськогосподарські практики повинні бути адаптовані до особливостей ґрунту та кліматичних умов степової зони. Застосування ротації культур, використання сортів, що відповідають місцевим умовам, і впровадження ефективних систем зрошення допоможуть поліпшити врожайність та зберегти ґрунтовий покрив.

3. Необхідно інвестувати в розвиток сільської інфраструктури в степовій зоні, зокрема будувати системи зрошення, поліпшувати дорожню мережу та будувати зерносховища.

4. Важливо стимулювати сільськогосподарські практики, спрямовані на збереження природних ресурсів та біорізноманіття. Поширення органічного землеробства, використання екологічно безпечних методів захисту рослин та

зменшення використання хімічних добрив допоможе зменшити негативний вплив на довкілля та покращити якість ґрунту.

5. Необхідно забезпечити доступ до фінансових ресурсів, кредитів та субсидій для сільськогосподарських виробників у степовій зоні. Також важливо забезпечити навчання та консультування сільськогосподарських працівників щодо сучасних методів та технологій, що сприятимуть підвищенню їх професійної компетентності.

6. Держава повинна встановити ефективну систему управління земельними ресурсами, включаючи заборону незаконного забору земель, здійснення контролю за використанням землі та забезпечення відповідності земельного законодавства.

7. Крім сільськогосподарського використання, необхідно сприяти розвитку інших форм використання землі в степовій зоні, таких як екологічний туризм, відновлення степових екосистем та енергетичне використання біомаси.

8. Сприяти земельній реформі.

9. Прозорість є одним із ключів ефективності земельних ресурсів

Впровадження цих пропозицій допоможе поліпшити ефективність використання земельних ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Борисова В.А. Відтворення природного ресурсного потенціалу АПК: економічні аспекти. Суми: Видавництво "Довкілля", 2003.
2. Борщевський П.П., Коваленко А.О. Методологічні основи економічної оцінки використання, відтворення і збереження природних ресурсів в продовольчому комплексі : Вісник Сумського державного аграрного університету. — № 1. — 2001. — С. 9—13.
3. Балюк С.А., Медведєв В.В., Тараріко О.Г. та ін. Національна доповідь «Про стан родючості ґрунтів України». Посібник українського хлібороба. Київ, 2011. С. 41–69
4. Балюк С.А., Кучер А.В., Анісімова О.В. Концептуальні засади економічного механізму відтворення родючості ґрунтів. Вісник аграрної науки. 2014. № 2. С. 60–65.
5. Балюк С.А., Гапєєв Л.В. Зарубіжний та вітчизняний досвід законодавчого врегулювання правового захисту ґрунтів. Вісник аграрної науки. 2014. № 10. С. 12–16.
6. Вожегова Р.А., Голобородько С.П., Тищенко О.Д., Тищенко А.В., Димов О.М. та ін. Наукові основи вирощування насіння багаторічних трав у степовій зоні України: наук.-метод. реком. Херсон: Грінь Д.С., 2015. 187 с.
7. Вожегова Р.А., Голобородько С.П., Нестерчук В.В. Агробіологічні основи консервації деградованих земель у Південному Степу України: моногр. Херсон: Грінь Д.С., 2016. 261 с.
8. Герасимчук З.В. Земельні ресурси — консолідуєчий фундамент господарської самодостатності / З.В. Герасимчук, А.І. Крисак // Інноваційна економіка. — 2013. — № 2. — С. 129—135.
9. Голобородько С.П., Найдьонов В.Г., Гальченко Н.М. Консервація земель в Україні: стан і перспективи: моногр. Херсон: Айлант, 2010. 92 с.

10. Гальченко Н.М., Князєв О.В., Левенець Т.П. Агробіологічні основи створення високопродуктивних кормових агрофітоценозів у зоні Південного Степу: наук.-метод. реком. Херсон: Грінь Д.С., 2015. 45 с.
11. Голобородько С.П., Сахно Г.В. Сучасний ландшафтно-екологічний стан сільськогосподарських угідь Південного Степу. Зрошуване землеробство: міжвід. темат. наук. зб. 2012. № 58. С. 8–16.
12. Горлачук В.В., В'юн В.Г., Сохнич А.Я. Управління земельними ресурсами. Миколаїв : МФ НаУКМА, 2002. 316 с.
13. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96 ВР. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/>
14. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768 III. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/>
15. Закон України "Про охорону земель" від 19.06.2003 р. № 962 IV. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/>
16. Закон України "Про оцінку земель" від 11.12.2003 р. № 1378 IV. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/>
17. Малік М.Й. Управління земельними ресурсами аграрного сектору України: стан та пріоритетні напрями вдосконалення. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2017. № 3. URL: <http://dspace.khntusg.com.ua/bitstream/123456789/1037/1/3.pdf>
18. Медведєв В.В. Досвід реалізації «Європейської ґрунтової політики». Вісник аграрної науки. 2013. №3. С. 13–19.
19. Сохнич А.Я. Проблеми використання та охорони земель в умовахринкової економіки: монографія. Львів: НВФ "Українські технології", 2002.
20. Класифікація видів цільового призначення земель: наказ Державного комітету України із земельних ресурсі ввід 23.07.2010 р. № 548 URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/>
21. Положення (стандарт) бухгалтерського ообліку 7 "Основні засоби" від 27.04.2000 р. № 92. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/>

22. Пантюхова А.В. Облік та аналіз використання та відновлення земельних ресурсів: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09 / А.В. Пантюхова; Київ. нац. торг.екон. унт. — К., 2017. — 24 с.

23. Erle C. Ellis Why Is Human Niche Construction Transforming Planet Earth?
URL: <http://www.jstor.org/stable/26241405>

24. Управління земельними ресурсами в Європі. Тенденції розвитку та основні принципи. URL : www.unesco.org/fileadmin/DAM/env/documents/2005/wpla/ECE-HBP-140-r.pdf

25. Деякі питання удосконалення управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними. URL : https://ips.ligazakon.net/document/view/kp170413?an=1&ed=2017_06_07